

HET SINT-SEBASTIAANSKILDE VAN AARDENBURG

OVER HET SCHUTTERSILDE

Deel van de stadsmilitie

In Vlaanderen kennen steden en dorpen van enige betekenis een of meerdere schuttersgilden die vaak een rijke geschiedenis hebben. Van in de middeleeuwen verdedigt het schuttersgilde de stad bij een aanval en handhaaft het de orde bij oproer, brand of een prominent bezoek. De schutterij is een militie van burgers die eigen huis en haard beschermt, met kerntaken die te vergelijken zijn met die van de hedendaagse politie: het bewaken en bewaren van orde, rust en veiligheid.

Met het ontstaan van de steden in de Nederlanden ontwikkelt zich ook het gildewezen. Vanaf de 11e eeuw worden de schuttersverenigingen geïntegreerd in de stedelijke milities. De poorters bekwamen zich in de krijgskunst om hun stad te verdedigen, volledig los van de grafelijke legers.

In grotere steden zijn de milities opgedeeld volgens de stadswijken (sestendelen). Ze krijgen elk een stukje van de stadsomwalling toegewezen dat ze onderhouden en verdedigen onder leiding van een 'coningstavel' of hoofdman. Ieder lid is gewapend volgens zijn stand en zijn vaardigheid. Dat zorgt voor een militie met een allegaartje aan wapens: pieken, goedendags, morgensterren, bijlen, zwaarden, handbogen... In de milities is één op drie à vier militieleden gewapend met een handboog.

In de 13e eeuw maken de schutters zich los van de stadsmilities en groeperen zich in gespecialiseerde korpsen of compagnieën. Het modelvoorbeeld zijn de beruchte Genuese huurlingenkorpsen. Sint-Jorisgilden groeperen de kruisboog- of voetboogschutters. De handbooggilden, meestal aan Sint-Sebastiaan gewijd, ontstaan een eeuw later, met een strikte organisatie en regelgeving. De meeste stedelijke gilden ontvangen hun privilege in de 14e en 15e eeuw. Gilden van Sint-Sebastiaan worden opgericht in Gent in 1322, in Leuven in 1343, in Brugge in 1396, in Aalst in 1421 en in Mechelen in 1432. De eerste vermelding van een Sint-Sebastiaansgilde in Aardenburg dateert uit 1433, maar het is niet uitgesloten dat het gilde eerder is opgericht.

Schuttersgilden afkomstig uit de Vlaamse steden nemen deel aan de Gulden Sporenslag in 1302 bij Kortrijk. Na dit treffen krijgen de ambachtsgilden politieke erkenning en een zekere mate van rechtspersoonlijkheid, als uitvloeisel

Sint-Sebastiaan. Volgens de legende laat keizer Diocletianus de christelijke legionair Sebastiaan omwille van zijn geloof met pijlen doorboren. Sint-Sebastiaan wordt dan ook meestal voorgesteld als de martelaar die aan een boom is vastgebonden. | *Collectie Museum voor Religieuze Kunst, Uden*

van de stedelijke macht en haar zelfbewustzijn. Dat gebeurt ook bij de schuttersverenigingen. Ze krijgen een oorkonde of stichtingsakte (octrooi, keure, caert,...). Het reglement, de costumen of ordonnantiën, worden schriftelijk vastgelegd. De schutters krijgen een stadstoelage en de hoofdman wordt beëdigd door de stadsmagistraat. Ze hebben een eigen oefenveld en eigen gildehuis. Ze organiseren onderling landelijke toernooien met andere schuttersgilden. Ze nemen deel aan ommegangen of processies in de stad en ze zijn vrijgesteld van belastingen, verplichte arbeid en wachtlopen, maar moeten steeds paraat staan ter verdediging van de stad.

Schieten of beschutten

De naam schutterij komt eerder van het schieten, dan van het beschutten. Schutterijen zijn aanvankelijk gegroepeerd volgens het wapen dat ze gebruiken.

Stichting
Archeologisch
Museum
Zeeland

HET SINT-SEBASTIAANS GilDE VAN AARDENBURG

OVER HET SCHUTTERS GilDE

Ter ontspanning en vermaak

Naarmate de tijd verstrijkt rekruteren de schuttersgilden meer en meer onder de meer gegoede burgers. Hun activiteiten richten zich steeds vaker op ontspanning. Het gilde telt in grote steden 100 tot 200 leden. Tot in de 16e eeuw zijn ze mobiliseerbaar. Een lid dat een oproep door de landsheer of door de stad weigert, riskeert niet alleen hoge boetes, maar ook sancties van het wapengilde waartoe hij behoort.

Vanaf eind 15e eeuw ontstaan ook schuttersgilden op het platteland, met de gebruikelijke jaarlijkse activiteiten zoals: het begeleiden van processies, het koningsschieten en het schuttersmaal. Waarschijnlijk dateren de Sint-Sebastiaansgilden van Westkapelle, Oostkerke, Damme, Dudzele en Heist uit die periode. De gilden in Ramskapelle en Knokke ontstaan wat later, wellicht in de 16e eeuw. Het concept van deze schuttersgilden met hun ritueel van het papegaai-schieten deint uit naar Frankrijk, Brabant, Holland en Duitsland, waar dergelijke verenigingen als paddenstoelen uit de grond schieten.

Vanaf de late middeleeuwen hebben de handbooggilden geen reële militaire functie meer, maar wel:

- een kerkelijke: het verplicht bijwonen van missen, processies, begrafenissen, etc.
- een sociale: het verlenen van steun en solidariteit
- een ontspannende: het inrichten van feesten, koningsschietingen, e.d.

In de 17e eeuw komt in de schuttersgilden het gebruik van militaire rangen in zwang. De leider wordt 'capiteijn' genoemd, nu zouden we hem voorzitter noemen. Zijn linkerhand is de 'leutenant' en er is ook een 'vaendraeger'. Na de komst van de Fransen in 1794 worden de gilden afgeschaft.

Gilde of niet

Is een schuttersgilde en echte gilde? Het valt te betwijfelen. De leden zijn 'vrijwilligers' en oefenen ook nog een ander beroep uit. Enkel burgers en poorters die in staat zijn de kledij (zoals een hoed met een pluim en een sjerp) en uitrustig (wapen) te bekostigen, kunnen toetreden.

1963. Bijeenkomst in Oostende. Links: Georges Blondeel met het vaandel van Aardenburg. | *Collectie Staf de Vriend*

In de 19e eeuw ontstaat een nationaal georganiseerd leger met dienstdoende en rustende schutterijen als een vorm van militaire reserve. Deze schutterijen staan evenwel los van de handbooggilden. De boogschutters behoren tot de folklore. Het boogschieten wordt meer en meer een sport. Schutterijen gaan zich onderling meten op schuttersfeesten. In verschillende wedstrijden schiet elke koning mee om koning der koningen te worden.

In het begin van de 20ste eeuw gaan schutterijen zich uniformer kleden. Petten en sjerpen vullen het gebruikelijke zondagse pak aan. De religieuze en sociale taken van de schuttersgilden zijn gebleven, zoals het met schutterseer begraven van overleden leden. In die zin zijn ze vergelijkbaar met fanfares en sportverenigingen. Voor veel verenigingen is het aantrekken van nieuwe en jeugdige leden een probleem. Een actief ledenbestand is echter onontbeerlijk om deze cultuurhistorische traditie in stand te houden.

